

45

SOF
2

Μοχλι. Ευφορίας.

Αντίμυρα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως

1911

700

If undelivered return to

KELLOCKS, 27 ST. MARY AXE. LONDON.

X
Siderides, Esq.,
Constantinople,
Turkey.

AKAΔHMIA

ΑΟΗΝΩΝ

ΑΝΤΑΜΥΝΑ

Η ΑΘΕΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΑΒΡΑΑΜ ΕΛΕΥΘΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Παράδοξον «ἄμυναν» ἀνέλαβε διὰ τῆς «Νέας Πατρίδος» (τῆς 10ης Ἰουνίου παρελθόντος ἔτους 1910) ὁ κ. Ἀβραάμ ἢ Ἀβραάμη (Ἐλευθερόπουλος).

Ἐν πρώτοις, παρανοήσας τοὺς εἰσαγωγικοὺς λόγους τοῦ ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» δημοσιευθέντος τμήματος τῆς ἐναισίμου διατριβῆς μου, ἰσχυρίζεται ὅτι μοὶ ἀπηγορεύθη ἢ δημοσιεύσεις τοῦ μέρους τούτου καὶ—τὸ κωμικώτερον—ἐξηγεῖ τὴν δῆθεν ἀπαγόρευσιν ταύτην ἐκ τοῦ ὅτι δῆθεν προδίδει ἡ μελέτη μου «ἄγνοιαν τῶν θεωριῶν τοῦ Ἐλευθεροπούλου κατὰ βάθος»!!! Εἰς ἀπάντησιν ἐπαναλαμβάνω ὅτι «ὡς ἐκ τοῦ μήκου τῆς διατριβῆς, μοὶ ἐπιετράπη νὰ περιορισθῶ εἰς τὴν ἔκδοσιν μόνον τοῦ τελευταίου αὐτῆς κεφαλαίου»· ὃ ἔστι μεθερμηνευόμενον ἀπὸ ἀπλήρη τῆς δημοσιεύσεως ὁλοκλήρου τῆς μελέτης μου διὰ νὰ μὴ ὑποβληθῶ εἰς τὴν μεγάλην δαπάνην, ἣτις πρὸς τοῦτο ἀπῆρτετο. Τὴν διατριβὴν μου ὁ ἐξετάσας αὐτὴν καθηγητὴς, καὶ ἰδίᾳ καὶ ἐν κύκλῳ φοιτητῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἔδρας ἐπανειλημμένως εὐηρεστήθη νὰ ἐπαινέσῃ, ἠύχθη δὲ νὰ

ἰδίῃ δλόκληρον δημοσιευομένην· ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὸ σχετικὸν πρὸς τὰς θεωρίας τοῦ Ἐλευθεροπούλου μέρος— ἃς μοι ἐπιτρέψῃ ὁ σεραστὸς μου καὶ πολυφίλητος καθηγητὴς ν' ἀναφέρω, οὕτως ἰσχυροὶ καὶ ἀποκαλύπτοντες, πράγματα μὴ προωρισμένα βεβαίως διὰ τὴν δημοσιότητα— παρατήρησεν ἀπλῶς ὅτι δὲν εἶναι τοῦ κόπου ἄξιον ν' ἀπασχολῶμαι τόσον πολὺ μὲ φιλόσοφον ἀσήμαντον, ὡς ἐξ ἄλλου, ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτὸν ὑπερβολικῇ ἀβρότητι ἐφεξὲς πῶς τὴν ἐκ τῆς ἀγανακτήσεώς μου— τὴν ὁποῖαν ἄλλως τε καὶ αὐτὸς συνεμερῖζετο, τὴν ὁποῖαν δ' ἐγὼ ὡς Ἕλληνα ζωηρότερον ἠσθανόμην— ζωηρότητα τῶν ἐκφράσεων τῆς ἐπικρίσεως, ἐν ἄλλῳ μέρει τῆς διατριβῆς μου. Διὰ τὴν πιστότητα τῆς ἀποδόσεως τῶν ἰδεῶν τοῦ Ἐλευθεροπούλου οὐδεὶς δύναται νὰ μ' ἐλέγξῃ καὶ εἶναι ἀπορίας μεγάλης ἄξιον πῶς ἐτόλμησε τοιοῦτον τι νὰ εἴπῃ ὁ ἴδιος. Ἐν ἑκ τῶν δύο δέον νὰ παραδεχθῆ τις ἢ ὅτι ὁ κ. Ἐλευθεροπούλου ἐμετρίασε πῶς τὰς δοξασίας του καὶ, αἰσχυρόντως διὰ τὰς προτέρας αὐτοῦ θεωρίας, ζητεῖ νὰ συγκαλύψῃ αὐτάς, ἢ ὅτι, ἐπιθυμῶν διὰ παντὸς τρόπου νὰ καταλάβῃ τὴν προτεινομένην αὐτῷ καθηγητικὴν ἔδραν, συγκλῶθει τὰ ἀσύγκλωστα, καλῶς γινώσκων ὅτι, ἀποκαλυπτομένης τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ἀδύνατον εἶναι νὰ γένηται δεκτὸς ἐν Ἀθήναις. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει θὰ ἐδεικνύετο συνεπῆς καὶ ἐν τῇ πράξει πρὸς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀνάρχους ἀρχάς, καθ' ἃς οὔτε ἠθικὴ ὑπάρχει οὔτε δίκαιον, οὔτε, κατὰ συνέπειαν, ἠθικῶς τι μεμπτόν καὶ ψευδέον. Κατὰ συνέπειαν ἐπίσης οὐδένα θὰ ἐξένιζε καὶ ἡ χρῆσις τῆς φράσεως «μεγάλη ἀνηθικότης» καίτοι, ὡς εἶπον, οὔτε ἠθικότης κατ' αὐτὸν ὑπάρχει, οὔτε φυσικῆ, καὶ ἀνηθικότης.

Ὁ κ. Ἐλ. διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν σκόπελον τῶν τερατωδῶν θεωριῶν του, ἃς, μὴ φεισθεὶς ἀληθῶς τῶν αἰσθημάτων τῶν

αναγνωστών τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», μετὰ τόσης πιστότητος καὶ ἀκριθείας διὰ μακρῶν ἐξέθηκα, συνίστησί μοι συγγραμμάτιόν τι τοῦ Wundt χαρακτηρίζον ὡς μεγάλην ἀνηθικότητα τὸ νὰ λέγη τις ὅτι ἐκθέτει τὰς ἰδέας τινὸς καὶ νὰ μὴ γνωρίζῃ τὸ σύνολον καὶ τὴν συναρμογὴν τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ, παραπέμπει δέ με εἰς συγγράμματα αὐτοῦ ἐκδοθέντα ἅπαντα τὴν ὑποβολὴν τῆς ἐνασιμίου διατριβῆς μου (γενομένην ἐν ἔτει 1905), πλὴν τῆς «Κοινωνιολογίας», ἧς τὴν α' ἐκδοσιν εἶχον διέλθει, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δυνηθῶ ν' ἀνακαλύψω μεταβολὴν τινὰ τῶν ἀνηθικῶν ἰδεῶν, ἃς ἐκπροσωπεῖ τὸ σύγγραμμα, ὅπερ ἀνέλυσα.

Παραδόξως ὁμοίως ὁ «ἀμυνόμενος» ἀντίστροφος, ὁ περιφρονητῆς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Φίχτε καὶ πατῆρ νέου συστήματος φιλοσοφικοῦ «πλήρους ζωῆς καὶ δὴ καὶ ἐθνικῆς», κατὰ τὴν ἰδίαν οὐχὶ πάντως λιαν μετρίως φανατικὴν ἰδέαν, ἐλησμόνησε ν' ἀναφέρῃ μεταξὺ τῶν περιπτώσεων συγγραμμάτων του, εἰς ἃ ἔδει νὰ καταφύγῃ ὡς εὐσυνειδήτους κριτικός, διὰ νὰ ἔχω σαφῆ καὶ πλήρη «τὴν συναρμογὴν τῶν ἰδεῶν» αὐτοῦ, ἐλησμόνησε, λέγω, ν' ἀναφέρῃ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Θεὸς-Θρησκεία» (Gott, Religion) ἔργον του, ὅπερ ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1903, δηλαδὴ δύο μὲν ἔτη πρὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς ἐμῆς τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἀπολογίας, ἀλλὰ καὶ πέντε μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ βιβλίου, αὐτοῦ ἐκείνου, ὅπερ εἶχον τὴν ὑπομονὴν ν' ἀναλύσω.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν φέρει, ἤδη ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου, τίτλον τινὰ ἀνάλογον πρὸς τὴν «ἠθικὴν παραφροσύνην», μὲ τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ ὁ ἡμέτερος φιλόσοφος πᾶσαν ἠθικὴν, οὔτε καὶ ῥητόν τι ἀντίστοιχον πρὸς τὸ «δικαίον εἶναι ἢ φέλησις τοῦ ἰσχυροτέρου», μὲ τὰ ὁποῖα ἐκόσμησε τὰ ἐξώ-

φυλλα τῶν ὑπ' ἐμοῦ ἀναλυθέντων πονημάτων του. Ἄλλ' ἤδη ὁ πρόλογος τοῦ βιβλίου τούτου δηλοῖ πασιφανῶς, ὅποια σοφὰ διδάγματα πρόκειται νὰ διασκορπίσῃ ἀνά τὴν ὑφήλιον τὸ νέον τοῦτο σύγγραμμα.

Δὲν θὰ πειραθῶμεν ν' ἀναλύσωμεν ὁλόκληρον τὴν φιλοσοφικὴν ταύτην βίβλον τοῦ ἁμογενοῦς «φιλοσόφου». Περιοριζόμεθα εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ πέμπτου κεφαλαίου τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ δευτέρου μέρους (σ. 99—100) τῆς συγγραφῆς ταύτης· δίδει τοῦτο πλήρη καὶ ἀκριβῆ εἰκόνα τῶν ἐθνοσωτηρίων φιλοσοφικῶν διδαγμάτων τοῦ Ἀβραάμ Ἐλευθεροπούλου.

«Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μέχρι τοῦδε ἐρευνῶν καὶ ὁρισμῶν μου, λέγει αὐταῖς λέξεσιν ὁ κ. Ἐλ., εἶναι τόσον ἀπλοῦν, ὅσον καὶ σαφές : οἱ θεοὶ, ὡς στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς πίστεως εἰς πνεύματα, εἶναι ἀρχικῶς πνεύματα, τ. ἔ. ψυχαί. Ὁ θεὸς ἢ οἱ θεοὶ τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως εἶναι καθ' ἑαυτοὺς φαντάσματα (Phantome), καθ' ἑαυτοὺς δὲν ὑπάρχουσι. Ἀφοῦ δὲ ἡ ψυχολογία ἀποδεικνύει ὅτι ἡ παράστασις, κατὰ τὴν καθ' ἑαυτὴν ὑπαρχούσης, δηλαδὴ ἐνουσίου (substanziellen) ψυχῆς, ὀφείλει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀπλοῖαί τι (naiv) καὶ κακῇ, ἐσφαλμένη ἐξηγήσει τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς τῶν καλουμένων ψυχικῶν, ὁ ὁρισμὸς τοῦ θεοῦ ἢ τῶν θεῶν ἀποτελεῖται ὡς ἀπλοῦ εἰδώλου τῆς φαντασίας (Phantasiebild). Ἄλλὰ καὶ ἂν μὴ ἐλαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ψυχολογικὴν ταύτην ὄψιν τοῦ προβλήματος, εἶναι βέβαιον ὅτι, ἐάν τυχον ὑπῆρχον ψυχαί, δὲν θὰ ἠδύναμεθα νὰ παραδεχθῶμεν θεόν· τὸ κατατάσσειν τὰς ψυχὰς εἰς ἱεραρχικὴν πρὸς ἀλλήλας τάξιν, καὶ πρώτην τινα ψυχὴν ἐκλαμβάνειν ὡς θεόν, εἶναι, οὐδὲν λέγον, μάταιον ἄθρυμα. Ἡ ἔννοια θεοῦ ἐν τῇ λαϊκῇ συνειδήσει, εἶναι φάντασμα.

»Τώρα ὁμως ἠδύνατό τις εὐχερῶς νὰ προβάλλῃ τὴν ἐρώτη-

σιν, μήπως ἐσφαλμένη τις πράγματι παράστασις παρήγαγε τὴν ἰδέαν πραγματικοῦ ἀντικειμένου, ὅπερ τυχόν ἄλλως οὐδέποτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σκεφθῆ τις, τοῦτέστι μήπως ἡ ἀνθρωπότης δι' ἐσφαλμένης ὁδοῦ ἀσυνειδήτως ἔκαμεν ἀνακάλυψίν τινα. Ἐνταῦθα ὁμως θὰ εἰσχωρήσῃ ὁ νοῦς, ὅστις, ἐπὶ τῇ βάσει πασῶν τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν (βιολογικῶν, φυσικῶν καὶ χημικῶν) γνώσεων, θὰ ἐρωτήσῃ, πρὸς τί ἡ ἀνάγκη τῆς παραδοχῆς ὄντος τινος μὲ νοῦν καὶ θέλησιν (δηλ. ὁμοίου πρὸς τὸν ἄνθρωπον), ὅπερ οὐδὲν ἔχει νὰ κάμῃ μὲ τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς γινώσκομεν. Μάλιστα τὸ κύριον συμπέρασμα εἶναι τοῦτο· κατ' ἀκριθεῖ βιολογικὴν ψυχολογίαν ὁ ἄνθρωπος μόνον ὑπὸ ὠρισμένας περιστάσεις εἶναι πνεῦμα (Intelligenz) (ὡς νοῦς καὶ βούλησις)· πνεῦμα (Intelligenz) ὑπάρχει μόνον ἐπὶ τῇ προϋπάρχουσῃ ἐγκεφαλικῇ οὐσίᾳ (Hirnsubstanz), καὶ εἶναι σαφές ὅτι, παραδέχονται θεόν, ἐκτὸς τῶν προϋποθέσεων τούτων, ὡς ὄν τι ὁμοῖον πρὸς τὸν ἄνθρωπον (καὶ μόνον ἐπὶ τούτου ἀναφέρεται· ἡ ἔννοια θεοῦ) εἶναι ἀνόητον (kahnwitzig), τοῦτέστιν ὅτι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχῃ θεὸς καὶ δὲν ὑπάρχει».

Κατόπιν τῆς σαφοῦς ταύτης καὶ ἀπεριφράστου δηλώσεως, ἀγνοῶ ἂν ἦναι δυνατόν νὰ γένηται νέα παραπομπὴ εἰς ἄλλα συγγράμματα καὶ νὰ μοι προσαφθῆ ἡ κατηγορία τῆς ἀσυνειδησίας ἢ τῆς ἀδυναμίας τοῦ κατανοεῖν τὰ ὑψηλὰ διδάγματα τοῦ νέου συστήματος τῆς φιλοσοφίας, τοῦ πλήρους ζωῆς καὶ σφρίγγους!

Ἴσως θὰ μοι ἀντιταχθῆ ὁμως πάλιν, ὅτι ὁ Ἐλευθερόπουλος δὲν πολεμεῖ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὴν περὶ τούτου «λαϊκὴν ἀντίληψιν», ἔχων δηλ. δῆθεν αὐτὸς ἄλλοίαν περὶ τούτου ἰδέαν, πλήρη ἴσως ἐπίσης ζωῆς καὶ δυνάμεως. Ὁ κύριος Ἐλευθερόπουλος ὁμως προὔλαβε καὶ ἐνταῦθα—ὅπως καὶ ἐν

τῇ περὶ ἠθικῆς καὶ δικαίου θεωρίᾳ του — νὰ εἰρωνευθῆ καὶ νὰ καταρρίψῃ ὡς ἀσύστατον καὶ γελοῖαν καὶ οἰανδῆπυτε περὶ Θεοῦ θεωρίαν φιλοσοφικὴν. «Εἶναι, ὡς εἶδομεν, λέγει ἐν σ. 123 (οὐχ! ἐσφαλμένως καὶ κατ' ἐμὲ ἄλλως), μάταιον ἄθυρμα καὶ κενὴ θεωρία (Spekulation), τὸ ὁμιλεῖν περὶ «Πανθεισμοῦ» τινος ἢ περὶ πανθειστικῆς θρησκείας, ἢ θρησκείας τῆς ἀνθρωπότητος ἢ καὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἢ ὁμοίων τι. Ἄπασαι αἱ θεωρίαι αὗται εἶναι ἀποκυήματα ἐξηγημένης φαντασίας καὶ ἐξαγόμενα ἐσφαλμένου ὀρισμοῦ τῆς οὐσίας τῶν ἀντικειμενικῶν θρησκευτικῶν φαινομένων. Εἶναι ἡ αὐτὴ πλάνη ὅταν ὁμιλῇ τις περὶ νέας περὶ θεοῦ ἐννοίας, ὡς τοῦτο ἠκούσθη καὶ τελευταίως διότι εἶδομεν, ὅτι θεὸς ἔχει ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν, εἶναι ἐντελῶς ἰδιαιτέρον ὂν, τὸ διδόναι τῇ λέξει αὐτῇ νέον περιεχόμενον, νέαν σημασίαν, οὐ μόνον εἶναι αὐτὸ καθαρόν ἀλλὰ καὶ κώλυμα πρὸς συνεννόησιν, ἐκ μὴ ὀποκειμένη παράκλισις ἀπὸ τοῦ θέματος. Ἄς μετατρέψωσι μίαν τῶν ὀνομασιῶν τούτων, ἀδιάφορον ποίαν, ἐπὶ τινος «ἐπιστήμονος», ὅστις ἀρέσκειται νὰ καλῆται «πανθειστικὸς» καὶ ὅστις εἰς ἐρωτησίαν ἀπλῆς λαϊκῆς ἀντιλήψεως, ἐὰν πιστεύῃ εἰς θεόν, ἀπαντᾷ δι' ἐνὸς ἰσχυροῦ «βεβαίως»: τρώγω εὐχαρίστως μῆλα· καὶ ὑμεῖς; — κ' ἐγώ! λέγει ὁ ἐρωτηθεὶς, ὅστις ὅμως ὑπὸ τὰ μῆλα ἐννοεῖ ἄπια, καὶ ὅστις ἐκεῖνο, ὅπερ κυρίως ὁ ἐρωτῶν ἐννοεῖ ὑπὸ μῆλα, οὐδαμῶς ἀγαπᾷ!»

Ἐν ἄλλοις λόγοις ὁ κ. Ἐλ. μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ἀπεριφράστου παρρησίας, ἐφ' ἣ ἀληθῶς, καὶ μόνῃ, εἶναι δυνατόν νὰ ἐπαινεθῆ οὗτος, — τὴν ὁποῖαν δὲ, μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς «ἀμύνης» ἐλησμόνησε, — πολεμεῖ διαρρήδην πᾶσαν ἰδέαν περὶ Θεοῦ καὶ θρησκείας, ὅπως ἐπολέμησε καὶ πᾶσαν ἰδέαν ἠθικῆς καὶ δικαίου· ἀποκαλεῖ καὶ ἐκεῖνην (σ. 103) ὅπως κα!

ταύτην παραφροσύνην ἢ μανίαν (Wahn) καὶ «πάσας τὰς θρησκείας ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ παράφρονα παράστασιν (Wahnvorstellung) καὶ παραφροσύνην». Δι' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς μανίας, μόνον ἐξ ἴσου ἀμφιβάλλει, ὅτι θὰ εἶναι πατε δυνατόν νὰ ἐξαλειφθῶσιν ἀπὸ προσώπου γῆς διότι, — λυπούμενος ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, — «ἢ μέχρι τοῦδε ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος δὲν μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα ν' ἀναμένωμεν τοιοῦτόν τι».

Τὰ ἄλλα συγγράμματα τοῦ κ. Ἑλ., εἰς ἃ μὲ παραπέμπει οὗτος δέχομαι ν' ἀναλύσω, ἐν τῇ περιπτώσει εὐαρεστούμενος μοι τ' ἀποστείλῃ. Θὰ προὔτιμων ὅμως νὰ ἐκφράσω μὲν τὴν χαρὰν μου διότι ὁ συγγραφεὺς τόσον πολὺ ἐργάζεται, κατὰ τοσοῦτων μάλιστα παλαιῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, νὰ ἐπαυαλάθω δὲ μετὰ τοῦ Willmann ὅτι θὰ ἦτο πολὺ μεγαλείτερον κατόρθωμα νὰ προσπαθῆσθαι νὰ ἐξέλθῃ «ἀπὸ τοῦ τελματώδους ἐδάφους εἰς ἃ πολλαχῶς κατέπεσε». Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας τῶν Ueberweg-Heinze λεγόμενα, ἢ ἢ' ἐκδοσίς τοῦ τελευταίου τόμου (σ. 170), ἣν ἔχω ὑπ' ὄψιν, λέγει ὅτι ὁ Ἑλευθ. ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ὀλιστικὴν περὶ τῆς ἱστορίας θεωρίαν καὶ ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς φιλοσοφίας. Ἄγνοῶ ἂν τοιοῦτος τις χαρακτηρισμὸς τοῦ συστήματος τοῦ κ. Ἑλ.—χαρακτηρισμὸς τὸν ὁποῖον ἄλλως τε καὶ ὁ ἴδιος δὲν ἀποκρούει (σ. V)—εἶναι κολακευτικὸς δι' αὐτὸν καὶ ἐναντίως πρὸς ὅσα ἐγὼ ὑπεστήριξα. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι οὐδαμῶς δύναμαι νὰ ἐννοήσω—καθὸ ἀνίκανος ἴσως ἐν γένει νὰ ἐννοῶ—πῶς σύστημα ὀλιστικόν, σύστημα ἄθεον, σύστημα ἀρηθρικῶν πάσης ἡθικῆς ἀρχῆς, εἶναι δυνατόν νὰ ἦναι πλήρες «ζωῆς καὶ δῆ καὶ ἐθνικῆς». Ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τί ἀρὰ γε ἢ' ἀντιτάξῃ ὁ ἀνακηρύσσων ὡς δόγμα ὅτι δίκαιον εἶναι ἢ αὐθαίρετος θέλησις τοῦ ἰσχυροτέρου, πρὸς τοὺς καταπατοῦντας ἐκά-

στοτε τὰ δίκαια τῆς ἡμετέρας φυλῆς; Τὴν δύναμιν ἀρά γε τὴν ὁποῖαν δὲν ἔχομεν; Ἀλλὰ ν' ἀποκτήσωμεν ἀκριβῶς, θ' ἀπαντήσωσιν ἴσως. Διὰ τὴν ὁμῶς ν' ἀποκτήσωμεν, ἀφοῦ δίκαιον ποσῶς δὲν ὑπάρχει ἀλλ' ἀπλῶς ἡ δύναμις τοῦ ἰσχυροῦ; Ὁ ἀγὼν ἡμῶν, καὶ ἀποκτώντων δύναμιν, δὲν θὰ εἶναι πλεονεκτήματα δι-καίου, περὶ ἀρετῆς, περὶ ἐλευθερίας, περὶ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἀγὼν βαναύσου, ὑλικῆς, κτηνώδους ἐπικρατήσεως. Ἴσως ὁμῶς μᾶλλον ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἐλευθεροπούλου προώρισται νὰ διδάξῃ ἡμᾶς τὴν ἀνευ ὄρων, τὴν ἀνευ διαμαρτυρίας ὑποταγὴν εἰς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς καὶ νὰ μᾶς προσκαλέσῃ νὰ θέσωμεν τέρμα εἰς ἀνοήτους φωνὰς καὶ διαμαρτυρίας, δι' ὧν ταράττομεν τὴν ἀτμόσφαιραν.

ἌΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
Ὁ Βίσμαρκ εἶχεν εἶπῃ, ὅτι οἱ Γερμανοὶ οὐδένα φοβοῦνται εἰμὴ μόνον τὸν Θεόν. Καὶ ἡμεῖς δὲ μέχρι τοῦδε εἰς πᾶσαν συμφορὰν Αὐτὸν μόνον ἐπεκαλούμεθα καὶ εἰς Αὐτὸν μόνον ἀναθέτομεν τὰς ἐλπίδας ἡμῶν. Προσκαλοῦντες νῦν τὸν ἄθεον Ἐλευθερόπουλον εἰς Ἀθήνας, θέλομεν, φαίνεται, νὰ δηλώσωμεν ὅτι δὲν ἔχομεν ἀνάγκην οὐδενὸς καὶ δὲν φοβοῦμεθα οὐδ' αὐτὸν τὸν Θεόν!... Ἀλλοίμονον εἰς ἡμᾶς!

Ἐργόφῃ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τῆ 20 Ἰουλίου 1910.

Ἐξεδόθη τῆ 9 Σεπτεμβρίου 1911 ἐν Γαλατῇ Κ)λεως.

Ἄρχιμ. ΣΤΑΦΥΛΙΟΥ
Πατριαρχικὸς Ἐπίσκοπος τῶν Ἑλλήνων

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023997

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

1896

21

1908

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ